

De Oude Ley

Colofon

De Oude Ley is het blad van de KNNV-afdeling Tilburg en wordt toegezonden aan alle leden. Bovendien ontvangen de leden het landelijke KNNV-blad 'Natura'.

Redactie

Redactie : Rob Vereijken, Alie Stofberg en Theo Peeters.

Opmaak : Berry Staps.

Omslag : Foto Bart Horvers, Vormgeving Joost Horvers

Redactieadres: Pironstraat 7, 5041 GJ Tilburg, rob.vereijken@planet.nl

Tekst het liefst in een word-bestand; foto's, illustraties en kaartjes graag als bijlage meesturen.

Kopijdata voor de Oude Ley: 21 februari, 21 mei, 21 augustus, 21 november.

ISSN: 1 381 – 852X | Oplage: 300 exemplaren.

Bestuur KNNV-afdeling Tilburg:

Voorzitter: vacature

Secretaris: Marie-Cécile van de Wiel,

Veldhovenring 27

5041 BA Tilburg

013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl

Penningmeester: Johan Wolfs

Hogenackerstraat 4

5066 XS Moergestel

013 – 5133426 | penningmeester@tilburg.knnv.nl

Activiteiten: Anneke Bruijnzeels

Van Oosterzeestraat 35

5012 KN Tilburg

013 - 4555711 | 06-18424005 | anneke.bruijnzeels@hotmail.nl

Bestuurslid: Varno Morseld

Van Malsenstraat 35

5051 CB Goirle

013 – 5347801 | vmorseld@wxs.nl

Bestuurslid/ Jeffrey Raymakers

Website: Veldhovenring 23

5041 BA Tilburg

013 – 5437712 | jeffrey.raymakers@gmail.com

Website van de afdeling : www.knnv.nl/tilburg

De Oude Ley 2014, nr. 4

KNNV-nieuws	2
Agenda	5
Excursie Bommelerwaard	15
Bos ! meer dan bomen bij elkaar	17
Eekhoornonderzoek in Tilburg	20
Probleemplanten met flora's te lijf	23
Museumnieuws	24
Witte gij ut?	26
IVN-wandelingen	28

Werkgroep Zoogdieren

Sinds 1 september heeft onze afdeling een nieuwe werkgroep: de zoogdierwerkgroep. Het doel van de werkgroep is het bestuderen van zoogdieren in Tilburg en omgeving. De activiteiten zijn laagdrempelig en ontspannen. Met plezier bezig zijn is een belangrijke doelstelling. En plezier in veldwerk hebben de vier leden gemeenschappelijk. De initiatiefgroep bestaat uit deze leden:

- Bas Dielen, ecooloog en onder andere actief op het gebied van marterachtigen en uilen.
- Mischa Cillessen, werkzaam als stadsecoloog van Tilburg en hij bestudeert in zijn vrije tijd (onder andere) mieren.
- Erik Korsten is vleermuisdeskundige en specialist op het gebied van vleermuiskasten.
- Jos Marcelissen is al lang bezig met vleermuizen. Werkt als docent biologie en heeft samen met Erik in 2013 een vleermuiskastenproject gestart. Ook verzorgt hij regelmatig vleermuisexcursies voor Natuurmonumenten.

De initiatiefgroep is enkele keren samen het veld in gegaan en besloot dat deze activiteiten heel goed onder de vlag van de KNNV zouden kunnen plaatsvinden. Het voordeel van een werkgroep is dat kennis en ervaring beter gedeeld worden en dat nog beter gebruik gemaakt kan worden van de expertise van andere KNNV-leden.

Activiteiten die de groep de komende tijd zal ontwikkelen:

- de vleermuiskasten op Moerenburg worden gemonitord.
- Detectoronderzoek op Moerenburg
- Mollen tellen in de regio
- Hazen tellen in de regio

Als aanspreekpunt treden voorlopig Bas Dielen en Jos Marcelissen op. De activiteiten worden aangekondigd in de agenda in de Oude Ley en op de website. Als je interesse hebt, kun je contact opnemen met de coördinator van de werkgroep

Bas Dielen, ✉ bas@brouwersgroenaanemers.nl

Cursussen

Bij het verschijnen van deze Oude Ley is de vogelcursus 'Vogels in de winter' al gestart met 30 deelnemers. De coördinatie is weer in handen van Ben en Ralph Akkermans.

Uitgebreide informatie vindt u op onze website. Een algemene natuur-groen-cursus start begin oktober. Informeer of er nog plaatsen vrij zijn.

Daarnaast wordt al nagedacht over een vervolplantencursus tijdens het voorjaar en de zomer van 2015.

**Coördinator
planten-
werkgroep**

Graag wil ik mij even voorstellen, omdat ik sinds 1 juli officieel coördinator ben van de plantenwerkgroep. Ik heet Sylvana Harmsen en ik ben 19 jaar (en daarmee als het goed is ook het jongste lid). In 2013 ben ik lid geworden, eerst van de vogelwerkgroep, later ook van de plantenwerkgroep. Interesse in de natuur heb ik altijd al gehad, maar door mijn opleiding ben ik er ook echt mee aan de gang gegaan. Ik doe de opleiding tot biologiedocent op Fontys. In het eerste jaar gaan wij altijd naar Terschelling en dat is toch echt wel de trigger geweest om met het vogelen en plantjes kijken te beginnen. Na wat googelen kwam ik uiteindelijk bij de KNNV terecht en zodoende ben ik ook lid geworden.

Ik hoop als nieuwe coördinator van de plantenwerkgroep, de werkgroep, maar ook de KNNV zelf, nieuwe (jeugdige) energie te geven. Wilt u mij uitnodigen om mee te doen met een activiteit of heeft u vragen over de plantenwerkgroep of planten, neem dan contact met me op per mail ✉ sylvana.harmsen@gmail.com of telefoon ☎ 06-34925287.

Sylvana Harmsen

**Werkdagen
plagwerkgroep**

De Zomer loopt op zijn eind, en september is alweer bijna voorbij, tijd om weer eens lekker aan de slag te gaan op de hei. De Plagwerkgroep werkt in het winterseizoen op de Regte Heide. Vanaf 10 uur tot ongeveer 13 uur

De geplande werkdagen voor het seizoen 2014/2015 zijn :

6-september

11-oktober

1-november : op deze dag verzorgen wij de landelijke Natuurwerkdag

13-december

3-januari

7-februari

7-maart

21-maart

27-juni, : resultaten dag

8-augustus : zomermaaien

Deze data kunnen wijzigen als gevolg van slechte weersomstandigheden.

Wil je een keer mee komen helpen, neem dan contact op met Berry Staps

☎ 06 - 20615921 of ✉ plaggroep-knnv-tilburg@hotmail.nl

Meer info over de plagwerkgroep kun je vinden op onze website, bereikbaar via de website 🌐 <http://www.knnv.nl/afdeling-tilburg/plaggen>

**KNNV-Tilburg
actief op
Facebook**

Onze afdeling is actief op Facebook. In de groep, die toegankelijk is voor leden, worden interne berichten verspreid, waaronder interessante nieuwtjes en excursiemogelijkheden en komen mooie foto's van leuke vondsten voorbij. De groep kent op het moment 29 leden. Als KNNV-lid ben je van harte welkom in de Facebook-groep!

Zoek onder groepen op 'KNNV-afdeling Tilburg'.

Graag tot ziens op Facebook!

Lezingen

In deze Oude Ley treft u de flyer aan voor het nieuwe lezingenseizoen. Zes boeiende onderwerpen op de tweede dinsdag van de maand. Ze zijn ook opgenomen in de agenda. U bent van harte welkom en mag gerust iemand meebrengen!

**Herinnering
aan
Henk Kuiper**

In de vorige Oude Ley werd vermeld dat een van onze leden, Henk Kuiper, op 1 april is overleden. Henk heeft heel veel betekend voor de kennis van en de bewustwording van de natuur in onze directe leefomgeving. De Lindeboom op de Heuvel, natuur in de Piushaven en allerlei wetenswaardigheden over wat je zelf kon zien en ervaren,

bracht hij onder de aandacht bij anderen. We hebben in de laatste aflevering van ons blad niet teruggeblikt op zijn leven, terwijl Henk dat wel zeker verdiende.

Op de website van onze afdeling staat onder publicaties bij artikelen stadsnatuur een artikel dat Rob Vereijken over Henk heeft geschreven. Dit verhaal is te vinden op

 <http://www.knnv.nl/knnv-afdeling-tilburg/stadsnatuurmens-henk>

Henk Kuiper (foto Marlieke van Woerkom)

Overleden

Op 2 september is Jan Bervaes geheel onverwachts overleden. Vooral de leden uit de omgeving Den Bosch kennen hem: hij was de laatste voorzitter van de afd. Den Bosch, voordat deze werd opgeheven. Wij wensen zijn familie veel sterkte bij dit plotselinge verlies.

Agenda

Datum	Onderwerp
4 oktober	Gewestelijke excursie: landgoederen rond Breda
10 oktober	Vrijdagwandeling door Zaltbommel
14 oktober	Lezing: De geboorte van het heelal / Jos Loonen
18 oktober	Paddenstoelenexcursie Kampina
19 oktober	Openbare vogeltrekdag
11 november	Lezing: De vorming van Zuid-West Nederland / Patrick Kiden
14 november	Vrijdagwandeling langs de Stadsdommel van Eindhoven
22 november	Wandeling over de Maashorst
9 december	Lezing: Het heelal: tiendesprongen door het universum / Ton Spaninks
12 december	Vrijdagwandeling Ooijevaarsnest en Halve Maan
21 december	Wandeling Scherpenissepolder
4 januari	Midwinterwandeling Beleven
9 januari	Vrijdagwandeling rond het Plakkeven
13 januari	Lezing: Maasvlakte 2: 2,6 miljoen jaar geschiedenis / Bram Langeveld
18 januari	Wandeling rondom de vesting Heusden
27 januari	Jaarvergadering KNNV
10 februari	Lezing: Roofvogels in Nederland / Henk Sierdsema
10 maart	Lezing: De wolf terug in Nederland: wat nu?/ Erwin van Maanen

Toelichting op de agenda

KNNV-excursies en -avonden zijn in principe bestemd voor KNNV-leden. Wilt u deelnemen maar bent u geen lid, neem dan contact op met het secretariaat ☎ 013 - 5436541. De vertrekpunten naar de excursieterreinen zijn in de buurt van de betreffende uitvalswegen uit Tilburg. Er is voldoende parkeergelegenheid voor auto of fiets, zodat we met een minimum aantal auto's verder rijden naar het excursiedoel. Voor de autoritten adviseren wij een onkostenvergoeding van € 0,20 per kilometer. Dit wordt evenredig verdeeld over de chauffeur en het aantal meerrijders. Neem voor de heen- en terugreis altijd een paar droge schoenen mee, zodat de chauffeur van de auto niet met een vervuild auto interieur blijft zitten na de rit. Het is verder gewenst mee te nemen: verrekijker, loep en bij langere excursies eten en drinken. Bij een aantal excursies is aanmelden vooraf noodzakelijk. Soms in verband met vervoer of voor een afspraak met een terreinbeheerder of een andere reden. Doe dit dan ook, tijdig, voor de vermelde datum, zodat de excursieleider hiermee ook tijdig is geïnformeerd. Bij extreem slecht weer kan de excursieleid(st)er besluiten de excursie niet door te laten gaan. Bel bij twijfel de excursieleid(st)er. Ook voor nadere informatie kunt u bij hem/haar terecht. Alle andere activiteiten zijn voor iedereen toegankelijk. Heeft u wensen om eens naar een bepaald gebied te gaan, of een bepaald thema, of andere ideeën, laat het ons a.u.b. weten, zodat wij deze wensen in ons programma kunnen opnemen.

4 oktober Zaterdag

Onderwerp	Gewestelijke excursie afdeling Breda: landgoederen rond Breda
Tijd	8.30 uur. Gehele dag.
Locatie/Vertrek	Burgemeester van de Mortelplein bij de Plusmarkt, Tilburg. Plaats van samenkomst bezoekerscentrum Wolfslaar, Wolfslaardreef 95, 4834 SN Breda.
Contact	Opgeven vóór 1 oktober bij Ben Akkermans ☎ 013-5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl
Omschrijving	Ten zuidoosten van Breda liggen een aantal landgoederen. Hondsdonk, Luchtenburg, Valkenberg, Anneville en Wolfslaar zijn bekende namen. Volgens sociaalgeograaf Karel Leenders hebben er rond Breda wel 60 landgoederen gelegen. Hij spreekt zelfs van een landgoederenlandschap. Deze landgoederen kenmerken zich door een typische landschapopbouw met statige lanen en een landhuis als middelpunt. Vanuit het landhuis kijkt de eigenaar uit op de stad, waarmee ook vaak een directe verbindingsweg is. De landgoederen hebben een rijke historie en zijn heden ten dage nog interessant door hun flora en fauna. Vooral de voorjaarsflora langs de beken is beroemd. De landgoederen zijn eeuwenlang zorgvuldig beheerd en de invloed van de moderne landbouw op de beekbegeleidende flora is betrekkelijk beperkt gebleven. We zullen tijdens de gewestelijke excursie enkele van deze landgoederen bezoeken. Meer informatie over de landgoederen is te vinden in het boek van Thijs Caspers over de landgoederen in Noord-Brabant en in het boek Breda Buiten.

10 oktober Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling door Zaltbommel
Tijd	9.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	In verband met bezoek aan de horeca gelegenheid graag opgeven bij Ben Akkermans ☎ 013-5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl
Omschrijving	Tijdens deze wandeling zal de cultuurhistorie van de stad iets meer op de voorgrond treden dan de natuurhistorie die in deze stad natuurlijk ook rijk vertegenwoordigd is. Zeker als we de kruiden- en heemtuin bezoeken die tegen de oude binnengracht gelegen is. Gedurende de wandeling maken we een koffiestop in het voormalige stadhuis. Na de koffie brengen we een bezoek aan de Sint Maartens kerk. Deze kerk is een heel fraai voorbeeld van Nederrijnse gotiek. Het gebouw en de toren zijn van 1977 tot 1984 zorgvuldig gerestaureerd. De wandeling wordt geleid door Hans Sanders, KNNV lid en trotse bewoner van Zaltbommel.

14 oktober Dinsdag

Onderwerp	De geboorte van het heelal
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant. Museumcafé open 19.30 uur
Spreker	Jos Loonen
Omschrijving	Na de oerknal, bijna 14 miljard jaar geleden, speelden zich in heel korte tijd wonderlijke dingen af in het ultrajonge heelal. Die gebeurtenissen vormden uiteindelijk ons heelal, onze omgeving en onszelf. Jos Loonen neemt u mee naar die vreemde begintijd. Wat weten we en hoe zijn we dat te weten gekomen? Meer dan uw nieuwsgierigheid hoeft u niet mee te brengen.

Draaikolknevel M51 (foto WEGA)

18 oktober Zaterdag

Onderwerp	Paddenstoelenexcursie Kampina
Tijd	9.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Jan van der Straten, ☎ 073-5513820 Meld je van te voren aan als je mee wilt gaan, in verband met eventuele wijzigingen.
Omschrijving	We verkennen deze keer het oostelijk gedeelte van de Kampina en beginnen bij de parkeerplaats bij de Annadreef. Er is bos, heide, lanen, maar ook het beekdal van de Beerze. Een heel afwisselende begroeiing en ook een uitgebreid assortiment aan paddenstoelen. Maar dat is ook afhankelijk van de weersgesteldheid. Leden van de paddenstoelenwerkgroep vertellen alles wat je wilt weten van die wonderlijke zwammenwereld.

19 oktober Zondag

Onderwerp	Openbare vogeltrekdag
Tijd	7.30 - 15.00 uur.
Locatie/Vertrek	Op de brug van de Meierijbaan over het Wilhelminakanaal, het fietspad naar Moergestel.
Contact	Ad Kolen heeft de coördinatie deze dag. ☎ 013-4560694
Omschrijving	Als de zomer op zijn einde loopt en het gure najaar weer begint, gaan veel vogelsoorten door voedselgebrek op weg naar zuidelijke oorden. De ene soort gaat tot aan Zuid-Afrika zoals de Ooievaar en de Boerenzwaluw, andere soorten zoals vinken en lijsterachtigen vertrekken naar het zuiden van Europa of naar Noord-Afrika. Vooral in oktober passeren vele hiervan ons land, vooral langs de kust maar ook in het binnenland zijn grote groepen trekvogels te zien. Ieder jaar telt de vogelwerkgroep enkele dagen de aantallen vogels die hier passeren. In de morgen zijn dat hoofdzakelijk Vinken, Veldleeuweriken en Aalscholvers. Later op de dag vooral bij mooi warm weer gaan de roofvogels op trek. Leden van de KNNV-vogelwerkgroep zijn de gehele dag op de brug over het Wilhelminakanaal aanwezig voor zo'n telling. U bent hierbij van harte welkom om dit fascinerende schouwspel mee te maken. Vooral de eerste uren in de ochtend geeft de grootste concentratie aan vogels.

11 november Dinsdag

Onderwerp	De vorming van Zuid-West Nederland
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant. Museumcafé open 19.30 uur
Spreker	Patrick Kiden
Omschrijving	De laatste tienduizenden jaren gaven klimaatveranderingen en wijzigingen van rivierlopen en kustlijnen vorm aan Zuid-West Nederland. In het huidige landschap zijn daarvan nog talloze sporen terug te vinden. In deze lezing maken we, samen met geoloog Patrick Kiden (Geologische Dienst Nederland - TNO), een tijdreis langs enkele van deze "aardkundige monumenten" in West-Brabant, Zeeland en Vlaanderen.

Vorming Zuidwest-Nederland (foto NGV)

14 november Vrijdag

Onderwerp **Vrijdagwandeling langs de Stadsdommel van Eindhoven**

Tijd 9.06 uur.

Locatie/Vertrek Trein vanaf station Tilburg Centraal.

Een OV kaart is noodzakelijk. Wanneer je mee wilt reizen met korting graag tijdig aanwezig zijn i.v.m. het plaatsen van de korting op je OV kaart.

Contact Info bij Ben Akkermans

☎ 013-5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl.

Omschrijving

Midden door Eindhoven loopt de Dommel. De IVN afdeling Eindhoven heeft een wandelroute uitgezet langs de oevers van deze Stadsdommel. Deze route gaat door verrassend groene stukjes van Eindhoven. Ook de historische achtergrond van de vele fabrieken, die vroeger langs de Dommel hebben gestaan, krijgen aandacht tijdens deze wandeling. De stadsecoloog van Eindhoven, Leonhard Schrofer, gaat met ons mee en laat ons kennis maken met 'zijn stadsnatuur'.

22 november Zaterdag

Onderwerp	Wandeling over de Maashorst
Tijd	9.00 - 14.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg. Voor wie zelf direct naar het vertrekpunt wil gaan: we vertrekken vanaf het Natuurcentrum De Maashorst, Eenakkerstraat 5, 5388SZ Nistelrode.
Contact	Info bij Ben Akkermans ☎ 013-5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl .
Omschrijving	De Maashorst is een 4000 ha groot natuurgebied met bos, heide, stuifduinen en vennen. Tijdens het ontstaan zo'n honderdduizend jaar geleden kwamen er breuken in de aardkorst waarbij delen van die aardkorst omhoog werden gedrukt. De hoger gelegen delen heten horst, daar komt de naam Maashorst vandaan. De wandeling gaat over breuken in de aardkorst, de relatie met het beekdal van de Grote Wetering en het unieke verschijnsel dat hier het gevolg van is: de wijstgronden. Recentelijk is het gebied ook ontdekt door een paartje Raven. Misschien dat wij hun melancholieke roep kunnen horen tijdens de wandeling. Afstand wandeling 8 km.

9 december Dinsdag

Onderwerp	Het heelal op schaal: in tiendesprongen door het universum
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant. Museumcafé open 19.30 uur
Spreker	Ton Spaninks
Omschrijving	Lichtjaren ver weg, miljarden jaren geleden... Grootte, afstand en tijd nemen extreme waarden aan wanneer er gesproken wordt over het heelal. Veel objecten in het heelal zijn vele malen zo groot als de afmeting van onze eigen planeet. We spreken over lichtjaren in plaats van kilometers en in de geschiedenis van het heelal zijn miljarden jaren geen uitzondering. Het duizelt ons en het gaat ons voorstellingsvermogen te boven. In deze lezing laat Ton Spaninks het heelal in vele facetten de revue passeren en brengt hij vooral de onderlinge verhoudingen in grootte, tijd en afstand in kaart.

12 december Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling Ooijevaarsnest en Halve Maan
Tijd	9.00 - 12.00 uur.
Locatie/ vertrek	Plusmarkt aan het Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	Huub Claessen ☎ 0032-14659530
Omschrijving	Het Ooijevaarsnest bestaat uit percelen Grove den, doorsneden door mooie loofhoutlanen en het bevat diverse idyllische bosweijtjes. Aan de westzijde gaat het over in het beekdal van de Oude Leij, dat is heringericht. Tijdens de wandeling komen we ook bij de Halve Maan, een voedselarm ven met veel veenmos en zonnedauw.

Halve Maan (foto Leo van Zeeland)

21 december Zondag

Onderwerp	Wandeling door de Scherpenissepolder
Tijd	8.00 - 17.00 uur
Locatie/Vertrek	Plusmarkt aan het Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	In verband met vervoer opgeven voor 14 december bij Johan van Laerhoven ☎ 013-4638937 of ✉ thesnowfox@zonnet.nl
Omschrijving	Bij Plan Tureluur denken we meestal aan de gebieden ten westen van Zierikzee. De Scherpenissepolder (Tholen) vormt echter ook deel van dit plan. Het gebied mag zich vanaf de start van de ingebruikname verheugen in een grote aandacht van vogels. Ganzen, eenden, steltlopers, weidevogels en roofvogels, je vindt ze allemaal op deze bijzondere plek. Via de vaak boeiende Oesterdam rijden we richting Tilburg.

4 januari Zondag

Onderwerp	Midwinterwandeling Beleven
Tijd	10.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Info bij Ben Akkermans ☎ 013-5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl
Omschrijving	In 2008 heeft Stichting het Brabants Landschap de komvormige laagte, aan de grens met België, omgevormd tot een nieuw natuurgebied. De diepe ontwateringsloten zijn gedempt en de verrijkte grond is grotendeels afgegraven. Doordat de laagte zich heeft gevuld met water is een nieuw ven ontstaan. De wandeling gaat in een ruime boog rond het ven over zandpaden omzoomd met brede houtsingels. Zoals gewoonlijk gaan we na de wandeling naar een eenvoudig pannenkoekenrestaurant om tijdens een hapje nog wat na te praten over het afgelopen jaar en de plannen voor het nieuwe jaar. Deze keer hebben we gekozen voor de Hollanderhoeve gelegen aan het beginpunt van de wandeling. De lengte van de wandeling is ± 7 km.

9 januari Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling rond het Plakkeven
Tijd	9.00 uur.
Locatie/Vertrek	Beethovenlaan / Strausslaan bij de apotheek.
Contact	Info bij Ben Akkermans ☎ 013-5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl
Omschrijving	Rondom het Plakkeven zijn door Natuurmonumenten de laatste jaren een aantal nieuwe vennen aangelegd. Deze werkzaamheden zijn nu zo goed als afgerond. Met deze rondwandeling krijgen we een goed beeld wat er de laatste jaren is veranderd ten gunste van de natuur. Vooral vogels maar ook reeën hebben hun weg gevonden naar dit gebied. En voor ons is het een mooie aanleiding voor een lekkere winterwandeling.

13 januari Dinsdag

Onderwerp	Maasvlakte 2: 2,6 miljoen jaar geschiedenis op het strand
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant. Museumcafé open 19.30 uur
Spreker	Bram Langeveld
Omschrijving	Van de Noordzeebodem worden al decennia botten en kiezen van grote zoogdieren uit het Pleistoceen opgevist. Recentelijk is het 7,5 km lange strand van de Tweede Maasvlakte opengesteld: een rijke bron met fossiele resten uit het Vroeg- en Midden-pleistoceen. Tijdens de lezing belicht Bram Langeveld het vissen naar pleistocene

zoogdieren, de ondergrond van het Eurogeulgebied, het Pleistoceen en de zandwinning uit het Eurogeulgebied. Tenslotte worden de vondsten uit het opgespoten zand besproken en krijgt u tips voor het zoeken naar fossielen.

Steppenwisent (foto Natuurmuseum Brabant)

18 januari Zondag

Onderwerp **Wandeling rondom de vesting Heusden**

Tijd 9.00 uur.

Locatie/Vertrek Beethovenlaan / Strausslaan bij de apotheek.

Contact Info bij Ben Akkermans

☎ 013-5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl

Omschrijving De vesting Heusden met zijn ravelijnen en bastions is omgeven door grote waterpartijen zoals een oude wiel, de Bergse Maas en de Natte Gracht. We maken er een wandeling langs de oevers. In de winterperiode hebben deze wateren een grote aantrekkingskracht op allerlei watervogels. In het stadje zelf is het nu nog lekker rustig. Samen met Karin Verbeek (☎ 0416-672061), die sinds kort in deze stad woont, wandelen we er doorheen.

27 januari Dinsdag

Onderwerp **Jaarvergadering KNNV**

Tijd 20.00 uur

Locatie Natuurmuseum Brabant. Museumcafé open 19.30 uur

Omschrijving Houd deze datum alvast vrij in uw agenda. Het programma van de avond komt in de volgende Oude Ley.

10 februari Dinsdag

Onderwerp	Roofvogels in Nederland
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant. Museumcafé open 19.30 uur
Spreker	Henk Sierdsema
Omschrijving	In Nederland komen 16 soorten roofvogels wijdverspreid voor. Enkele daarvan zoals de Buizerd en de Torenvalk zullen bij iedereen die geregeld buiten komt wel bekend zijn. Maar kent u ook de Rode en de Zwarte wouw, de Slechtvalk of het Smelleken? Henk Sierdsema, werkzaam bij Sovon Vogelonderzoek Nederland, laat op deze avond alle soorten de revue passeren, met speciale aandacht voor de kenmerken van de soorten en hun leefgebied. Hoe groot zijn ze, is er verschil tussen mannetjes en vrouwtjes en hoe kunt u een roofvogel buiten in het veld herkennen?

10 maart Dinsdag

Onderwerp	De wolf terug in Nederland: wat nu?
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant. Museumcafé open 19.30 uur
Spreker	Erwin van Maanen
Omschrijving	De wolf staat weer aan onze landsgrenzen! Hoe komt hij daar en waar komt hij vandaan? Is hij gevaarlijk? Tijd voor een nadere kennismaking. Erwin van Maanen vertelt over de geschiedenis en folklore van dit grote roofdier. Wat betekent de wolf ecologisch gezien voor onze natuur, en kunnen we hem echt terug verwachten in ons land?

De Wolf

Excursie Bommelerwaard

Fort Sint Andries en de Buitenpolder van Heerewaarden

Ben Akkermans

Excursie Fort Sint Andries en de Buitenpolder van Heerewaarden, 21 juni 2014.

Als we om 9.45 uur met z'n negenen aankomen bij het kasteel van Rossum, worden we opgewacht door onze gids voor vandaag: Dirk Muller (Natuurwacht Bommelerwaard), met ondersteuning van Hans Sanders, Lizette Koekkoek, Huub Claessen en Alie Klein Kranenberg.

We maken eerst een korte wandeling door het "slingerbos" met zijn meer dan 100 jaar oude bomen, dat achter het kasteel gelegen is. Dirk en Hans vertellen ons over de functie van het kasteel nu en in vroegere tijden. Ook de krijgslustige bewoners van vroeger worden vanzelfsprekend niet vergeten. Op beider advies moeten we nog eens terugkomen in het vroege voorjaar om de stinzenplanten te bewonderen.

De Flora van Fort Andries

Hierna gaat het naar fort St. Andries, het smalste gebied tussen (Afgedamde) Maas en Waal, ook weer een plaats met vele verhalen over het verleden. Het vervallen fort is een juweeltje van botanische rijkdom. Opvallende planten die we hier noteren zijn Wouw,

Wilde reseda, Klein streepzaad, Wilde marjolein, Knoopkruid, Grote centaurie, Kraailook en Beemdooievaarsbek. In het struweel zingen Bosrietzanger, Grasmus en Heggenmus. Opvallend hier was een iep met honderden gallen op de bovenzijde van de bladeren. Dirk stuurde mij later de verklaring hiervoor: het zou gaan om de Iepgrasluis (*Tetraneura ulmi*). Het is een 2 mm. grote bladluis. Via Google kom je dan bij Wikipedia, waar je een interessant verhaal vindt. Er leven meerdere luizen in de gal. De soort kent een waardplantwisseling naar de wortels van grassen, vooral op Kweek. Voor het uitvliegen van de gevleugelde, volwassen luis opent zich de gal aan het ondereinde. Maar hoe verloopt de cyclus dan verder? Blijven de luizen tot na de winter in de strooisellaag en kruipen of vliegen in het voorjaar dan naar de bladeren van de iep om daar hun eieren in af te zetten?

Allemaal vragen zonder antwoord. Is er iemand anders die hier nog wat aan toe kan voegen? Dat zou fijn zijn. Laat het ons weten via de rubriek 'Witte gij ut?'

Tenslotte nog een erg aardige vondst: het Zanddoortje (*Tetrix ceperoi*). Deze sprinkhaan maakt geen geluid en leeft van algen.

Vogelrijkdom Buitenpolder

Na het Fort bezochten we de Buitenpolder van Heerewaarden. Een tiental jaren geleden is de bovenste kleilaag afgegraven, waardoor er een zandig reliëfrijk oppervlak ontstaan is met kwelstromen van Waal naar Maas. Ook zijn enkele diepere zandafgrovingen gevuld met water.

Samen met ons arriveren er een tiental Lepelaars die zich mooi laten zien. Op het water zwemmen verschillende moeders Krakeend met hun kroost. Een IJsvogel wordt gezien. Daarna nog vier Kleine zilverreigers, een Grote zilverreiger en enkele Blauwe reigers. Ook vliegt er een Ooievaar over. In het struikgewas zingen Zwartkop en Tuinfluiter. Wat een prachtig vogelgebied! Maar ook de planten zijn niet mis, het hele veld is begroeid met Leeuwentand, Late stekelnoot, Geel walstro, havikskruiden, Sint-janskruid, Jacobskruiskruid, Bezemkruiskruid, Kruisdistel en Kattendoorn. We ontdekken een plantje dat niet herkend wordt, maar bij nader onderzoek bij Dirk thuis, blijkt dat het Kaal breukkruid (*Herniaria glabra*) is. Het behoort tot de anjerfamilie. De plant heet 'Herniaria', omdat het hernia zou tegengaan. Lage rugpijn oftewel lumbago kan - net zoals bij reuma- veroorzaakt worden door urinezuur. Omdat Kaal breukkruid de nieren versterkt, kan het ook de oorzaak van rugpijn wegnemen. Het tweede deel van de Latijnse naam 'glabra' betekent 'kaal'. Waarschijnlijk slaat het woord kaal erop dat de plant nauwelijks opvallende bloemetjes vertoont. De plant heet breukkruid omdat hij vroeger werd ingezet om breuken sneller te laten genezen. Even door de brandnetels lopen geeft een beeld van de beveractiviteit in het gebied. Op deze brandnetels vinden we Groot warkruid; een stengelparasiet met als voornaamste gastheer de Grote brandnetel. Niet alle planten die we zagen konden we ter plekke goed determineren. Huub Claessen heeft zich over deze probleemplanten ontfermt. Zijn relaas kunt u elders in deze Oude Ley lezen. Als afsluiting zien we, na een welverdiend drankje op het terras bij de Gouden Leeuw, de verplaatte Wede op de rivierdijk. Het was een bijzondere leerzame dag op het gebied van flora en de historie van de Bommelerwaard. Moeten we nog maar eens op het programma zetten. Bedankt Dirk, Hans, Lizette, Huub en Alie voor de leerzame dag en het speurwerk thuis.

Wede werd gevonden op de dijk (foto Coby Spuls-Veld)

Bos !

meer dan bomen bij elkaar

Ad Kolen

Bos

Bos is een met bomen begroeid terrein. Zo staat het in de "Dikke van Dale" vermeld. Een summiere beschrijving die voor veel personen wel voldoende is. Aan één echt oude boom of een rij stevige beuken of eiken hecht men vaak meer waarde. Een bos is natuurlijk meer dan wat bomen bij elkaar. Het is een samenlevingsvorm, waarbij vele soorten planten en dieren een hecht verbond vormen. Een flink aantal van de bossen in Nederland is van oorsprong niet meer dan een 'bomenakker'. Vanaf de 2e helft van de 19e eeuw werden in het vrij kale Nederland veel bomen aangeplant. Uitgestrekte bossen verzezen voor de houtproductie en het vastleggen van de 'woeste gronden'. Deze monoculturen bestonden uit één of enkele boomsoorten: vrij saaie eentonige bossen dus. Het huidige bosbestand van ons land ziet er ondertussen heel anders uit. Al meerdere decennia zijn bosbeherende organisaties bezig allerlei maatregelen te nemen die de variatie doen toenemen en die inheemse boomsoorten en planten meer kansen bieden.

Door uitdunnen van aangeplante monoculturen krijgen de inheems boomsoorten meer kansen (foto Ad Kolen).

Menselijke invloed

Met veel natuur gaat het ronduit slecht in Europa. Overal zijn veel menselijke activiteiten, waardoor de soorten afnemen. De akker- en weid flora en -fauna verdwijnt in hoog tempo uit ons land. Door veranderende methodes en technieken zijn Graspieper, Geelgors, Veldleeuwerik en Patrijs zeldzame vogelsoorten aan het worden. Korenbloem, Akkerboterbloem en Klapproos zijn verdwenen uit de akkers. Ondanks allerlei genomen maatregelen heeft men het tij helaas nog niet kunnen keren!

Spechten en Boomklevers

Uit de bossen, met name de Nederlandse, horen we wat positievere geluiden. De omvorming van eenzijdige bossen, maar vooral ook het ouder worden van de bomen, doet het aantal vogelsoorten en andere organismen toenemen. Rondom Tilburg floreren de spechten, zowel de Groene als de Zwarte specht. Maar ook de Grote, Kleine en recentelijk de Middelste bonte specht komen er tot broeden. Ook de Boomklever is een algemene vogel geworden en broedt zelfs in nestkasten in de stad.

Oerbos

Grote delen van het huidige Nederland zijn bedekt geweest met dichte natuurlijke bossen. Door overmatig gebruik en ontginningen is het open Nederlandse landschap ontstaan van eindeloze weiden in Holland en heidevelden en zandverstuivingen in andere delen van het land. Het oerbos van weleer is niet meer. Bijna geen enkel Nederlands bos is eeuwen oud. Het laatste restant oerbos, het Beekbergerwoud, werd in 1868 verkocht en vervolgens gekapt. In heel Europa is er niet veel oerbos overgebleven. Tijdens reizen van de Vogelwerkgroep van de KNNV Tilburg werden restanten van de oorspronkelijke Europese bossen bekeken. Een bezoek aan 'Białowiecki Park Narodowy' in het noordoosten van Polen en ook het aangrenzende deel in Wit-Rusland, hebben dan ook een onvergetelijk indruk achter gelaten. De variaties in boomsoorten van verschillende leeftijden en de onderbegroeiingen waren indrukwekkend.

Bosbodems zijn vaak bedekt met verschillende soorten mossen en korstmossen (foto Ad Kolen).

Bomen en Korstmossen

Een bos kan uit lagen bestaan; verschillende soorten bomen van alle leeftijden, soms in struikvorm met planten als onderbegroeiing en op de bodem mossen en korstmossen. Onder invloed van de grondsoort, het reliëf van de bodem, de vochtigheid en het klimaat is het in ieder gebied anders. Aangeplante bossen kunnen zich onder gunstige omstandigheden ook heel natuurlijk ontwikkelen. Een bezoek in mei van dit jaar aan de uitgestrekte naaldbossen in het noorden van Wit-Rusland maakte dit duidelijk. Veel Grove dennen, maar ook andere naaldbomen en loofhout als berken en Haagbeuken, vormen er samen een prachtig natuurlijk geheel. Ook de KNNVers waarmee ik deze reis maakte (Arnold van Rijsewijk, Jelle van Aalst, Andrea Dekkers en Inge Radstake) waren diep onder de indruk van dit bijzondere gebied.

Indruk- wekkend

Het landschapspark Krasny Bor heeft een licht glooiend landschap op de arme zandgronden. Het park is ruim 34.000 ha groot en omringd door uitgestrekte bossen die tot ver in het aangrenzende Rusland reiken. Rivieren, meren en hoogvenen wisselen elkaar af in verschillende formaten. De bossen zijn rijkelijk bedekt met vele soorten mossen en korstmossen en de aanwezigheid van allerlei bewoners is steeds te horen en te zien. In gedachte blijft het geluid van Korhoenders in mijn oren. De herinnering aan natte bossen met beverdammen. Overal sporen van Elanden en prenten van Wolven op mijn netvlies. En morgen fiets ik weer gewoon door de steeds gevarieerder wordende bossen van de Loonse en Drunense Duinen naar mijn werk in Waalwijk, en geniet ook daar van!

Bevers bepalen soms de waterstand in bosgebieden (foto Ad Kolen).

Eekhoornonderzoek in Tilburg

Doe jij ook mee ?

Theo Peeters

Jaar van de Eekhoorn

Het jaar 2014 is door de Zoogdiervereniging uitgeroepen tot 'het jaar van de eekhoorn' (zie ook <http://www.zoogdiervanhetjaar.nl/>). Op diverse plekken in Nederland zijn activiteiten georganiseerd om de eekhoorn wat meer onder de aandacht te brengen. We zijn inmiddels

beland in het laatste kwart van dit jaar. De eekhoorns bereiden zich in dit deel van het jaar weer voor op hun winterrust. Volop werk dus met het aanleggen van wintervoorraden en daarna effe rust.

In Tilburg hebben we het plan opgevat enkele jaren eekhoorns te gaan bestuderen.

In samenwerking met de gemeente Tilburg, de Zoogdiervereniging, onderwijsinstellingen en lokale vrijwilligers willen we proberen nog iets meer te weten te komen van de eekhoorns in onze directe omgeving.

Eekhoorn soorten

In Nederland komt oorspronkelijk slechts één soort eekhoorn voor: de Rode eekhoorn (*Sciurus vulgaris*). In Tilburgse parken en bossen overleeft echter al meer dan 40 jaren ook een populatie van de Siberische grondeekhoorn (*Tamias sibiricus*) (figuur 1).

Dit is een unieke situatie die nergens in ons land voor komt. Toch weten we relatief weinig over beide eekhoorns in Tilburg. Zeker over de populatie Siberische grondeekhoorns is weinig bekend, en dat terwijl de meeste Tilburgers het dier kennen van hun wandelingen in de parken en bossen aan de westkant van Tilburg. Zelf nieuwsgierig geworden na enkele nieuwe ontmoetingen met de Siberische grondeekhoorn in Tilburg, heb ik begin 2013 eens wat kennis over deze soort op een rij gezet (Peeters 2013). Ikzelf ben vanaf januari 2014 begonnen met een facebookpagina over de Siberische grondeekhoorns in Tilburg.

<https://www.facebook.com/SiberischegrondeekhoornsinTilburg?ref=hl>.

Als je deze pagina 'liked' wordt je op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen met betrekking tot de Siberische grondeekhoorns.

Rode eekhoorn en Siberische grondeekhoorn in het Natuurmuseum (foto Francine van Werde).

Onderzoekers gezocht

Na overleg met vertegenwoordigers van de Zoogdiervereniging en de stadsecoloog van de gemeente Tilburg in de loop van 2013, is een globaal projectplan van 5 jaren gemaakt voor onderzoek aan eekhoorns in het Tilburgse. Voor 2014 is door de gemeente een financiële bijdrage geleverd om het eekhoornproject van de grond te trekken. Inmiddels heeft Serena Nelissen, student van de Radboud Universiteit in Nijmegen, een stage-onderzoek van een half jaar afgerond over beide eekhoorns in Tilburg. Ze heeft vooral traject-tellingen gedaan in drie Tilburgse parkbossen en gekeken hoe je de zichttellingen van eekhoorns kunt optimaliseren. We willen graag nog meer studenten stimuleren om een stage-onderwerp over eekhoorns in Tilburg te doen. Er zijn namelijk nog vele interessante vragen die we in de komende jaren graag willen beantwoorden.

Wat te onderzoeken

Naast complexe vragen zoals competitie tussen Rode eekhoorn en Siberische grondeekhoorn, wachten ook nog diverse simpelere vragen op een antwoord. Zo is de verspreiding van beide eekhoorns in Tilburg nog onvoldoende bekend. Zitten er ook Siberische grondeekhoorns in de grote tuinen langs de Bredaseweg? Als mensen gewoon op hun dagelijkse honden-uitlaatuurtje, fietstochten, trimparcoursen, woon-werkverkeer de waargenomen eekhoorns noteren en aan ons doorgeven zijn we ook al blij. Waar worden dode eekhoorns gevonden? Als je een dode eekhoorn tegen komt leg hem dan snel in een plastic zak in de vriezer en/of breng hem snel naar Natuurmuseum Brabant aan de Spoorlaan 434. Met camera's zouden we graag het gedrag en de nesten van eekhoorns bespieden. Waar bevinden zich nesten van Siberische grondeekhoorns? We willen graag een beter zicht krijgen op hun voedselvoorkeur gedurende het jaar in het Tilburgse. We zouden bijvoorbeeld graag met behulp van vangsten, merken en terugvangsten een goed idee willen krijgen van de populatiegrootte op bepaalde plekken. We zouden graag enkele eekhoorns zenderen en volgen in het veld om een idee te krijgen van hun territoriumgrootte, etc. etc. Voor dit alles is veel observatietijd nodig, bijvoorbeeld voor het nodige loopwerk door parken en bossen of bijvoorbeeld voor het plaatsen en controleren van vallen of het volgen van individuele dieren.

Oproep

Vele handen maken licht werk en het is gezellig om alleen en toch ook samen of om in een klein groepje een tijdje aan eenzelfde onderwerp te werken. Wie heeft zin om mee te speuren naar eekhoorns in Tilburg en wil een, of een deel van deze klussen voor zijn rekening nemen? Als je interesse hebt, geef je dan snel op bij Theo Peeters ✉ ptheo@xs4all.nl

Literatuur

Peeters, T.M.J., 2013. Een prachtige exoot: de Siberische grondeekhoorn: 107-114.
T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2012, 18e onderzoeksjaar. - TWM Gronden B.V., Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, 117 p.

Probleemplanten

Met flora's te lijf

Huub Claessen

Tijdens de excursie op 21 juni naar de Buitenpolder van Heerewaarden vonden we diverse planten, die ik later thuis nog eens goed bekeken heb. Diverse flora's kwamen uit de kast om me bij mijn zoektocht te helpen.

De ereprijs

Tijdens de excursie vonden we een ereprijs op het pad op weg naar de beverburcht. Ik heb hem mee naar huis genomen en gedetermineerd met de mij vertrouwde flora van Heimans, Heinsius en Thijssse. Ik kwam zonder problemen op het 'laatste beslipunt' uit, waarin als mogelijkheden overbleven :

- Beekpunge: bladeren kort gesteeld, stomp
- Blauwe waterereprijs : bladeren ongesteeld, spits
- Rode waterereprijs

De bladeren waren ongesteeld, maar nauwelijks van een spits uiteinde voorzien.

De kleur van de bloem klopte wel met een omschrijving van de waterereprijs die ik elders aantrof: heel licht blauw met donkerder blauwe nerven. Bovendien waren de bladeren niet vlezig, wat ook weer pleit voor de waterereprijs. Het door enkelen genoemde argument dat het geen Beekpunge kon zijn vanwege de standplaats ('groeit alleen in of vlakbij het water') houdt geen stand. Voor beide staat in de 'Heukels' vermeld dat ze ook voor kunnen komen op vochtige zandgronden. Kortom: het was waarschijnlijk de Blauwe waterereprijs (*Veronica anagallis-aquatica*) of anders toch de Beekpunge (*Veronica beccabunga*). Helaas blijft deze plant een probleemgeval !

Geelgroen plantje

Klein, platliggend geelgroen plantje. De determinatie met de 'Heimans' liep vast. Waarschijnlijk is het plantje wel een lid van de anjerfamilie. Met de veldgids Nederlandse flora (KNNV), kwam ik via afbeeldingen op *Hernaria glabra* (Kaal breukkruid; vroeger *Glad breukkruid*).

Verificatie met de 'Heukels' lijkt deze keuze in alles te bevestigen. Volgens mij klopt de hele omschrijving. Voorkomen: algemeen aan zandige rivieroeveren in Fluviaat district. (zeldzaam langs beken in andere districten) Verder heb ik gemerkt dat *Galium verum*, dat vroeger Echt walstro heette tegenwoordig alleen nog als Geel walstro bekend staat. Mogelijk heb ik anderen met mijn Echt walstro in verwarring gebracht.

Brandnetels

Tot slot heb ik nog eens naar de brandnetels gekeken. De Grote brandnetel heet inderdaad *Urtica dioica*. 'Dioica' betekent tweehuizig en dat is deze plant. Er zijn dus aparte mannelijke en vrouwelijke planten. De vrouwelijke bloemtrossen zijn langer dan de mannelijke. Daar moet ik nog eens goed naar gaan kijken. De Kleine brandnetel heet *Urtica urens* (= brandend) en is eenhuizig of te wel de mannelijke en vrouwelijke bloemen huizen in één plant.

Natuurmuseum Brabant activiteiten 4e kwartaal 2014 Spoorlaan 434, Tilburg

Datum	Activiteit
Oktober	Museumschatjes
5 oktober	Weekend van de wetenschap
26/10, 30/11	Natuuracademie, twee lezingen
14 oktober	<i>de geboorte van het heelal</i> , lezing
11 november	<i>de vorming van Zuid-West Nederland</i> , lezing
va 19 nov	Nieuwe sinterklaasactiviteit
8 december	<i>het heelal op schaal</i> , lezing

Wat een geweldige zomer was het

Voor het museum dan toch!

Wie in augustus zijn/haar vakantie had gepland in eigen land, zal niet altijd even blij zijn geweest met de weersomstandigheden. Maar in het museum liepen de bezoekersaantallen op tot ongekende hoogten. In augustus gingen we zelfs over de 6000 bezoekers heen! Compleet met enthousiaste reacties in het gastenboek en complimenten aan de balie. Dit jaar is het museum opgenomen als prijs in de Postcode- en Vriendenloterij, en doen we mee aan Grouponacties. Daar wordt behoorlijk grif gebruik van gemaakt. Om ook de vaste bezoekers weer met iets nieuws te verrassen, wordt er gewerkt aan nieuwe tentoonstellingen. Meer hierover in een volgende Oude Ley.

Weekend van de wetenschap

Weekend van de Wetenschap, 4 en 5 oktober

Het eerste weekend van oktober openen telkens diverse organisaties, zoals bedrijven, instituten, universiteiten, onderzoeksinstituten, musea en sterrenwachten, hun deuren om bezoekers van jong tot oud de unieke kans te geven een stap te zetten in de wereld van wetenschap en technologie. Zij organiseren unieke en exclusieve activiteiten zoals proefjes, experimenten, demonstraties, open dagen, tentoonstellingen en meer. Natuurmuseum Brabant doet op die zondag mee met een programma rondom de IJstijd. 's Middags is er een lezing over taalontwikkeling en oertaal. Het volledige programma vindt u op de website.

Natuur- academie

Dit najaar staan er nog twee activiteiten voor de Natuuracademie op het programma: op 26 oktober een kijkje in de werkzaamheden van het Nederlands Forensisch Instituut, en op 30 november een inkijkje in de manier waarop apen leren. Niet alleen door hun instinct, maar

ook van hun eigen en elkaars ervaringen.

De activiteiten zijn bedoeld voor detectives- en gedragswetenschappers in de dop, natuurnieuwsgierige kids vanaf groep 7. Speciale activiteiten op de laatste zondag van de maand, elk met een ander thema.

Het kan een lezing zijn, een lezing met activiteit of alleen een activiteit.

Deelnemers kunnen dieper op een onderwerp ingaan en het in sommige gevallen ook zelf ervaren. Het eerste academieblok is van september tot en met november, het tweede van januari tot en met maart. Meer informatie op de website!

DNA onderzoek (foto Natuurmuseum Brabant).

Lezingen- seizoen 2014-2015

Bij het aanleveren van materiaal voor deze Oude Ley was het materiaal net vers binnen: zes nieuwe, prikkelende lezingen over natuur, geografie en astronomie, gratis toegankelijk, in de donkere maanden van het jaar. Van oktober tot en met maart, elke tweede dinsdag van de maand in het museumtheater van Natuurmuseum Brabant. Dinsdag

14 oktober is de eerste, over het heelal. Ook zijn er lezingen over de wolf, de schatten die gevonden worden op het strand van de Tweede Maasvlakte en over roofvogels. Zie de bijgevoegde flyer en prik uw data!

Rode wouw in roofvogellezing (foto Dirk Eykemans)

Rob Vereijken

Witte slierten in vijver

De vraag van Jacques Smout leverde geen reacties op. Weet echt niemand wat die sliertachtige witte en kronkelige massa was. Straks komt het voorjaar er aan en dan weet hij het nog niet. Wie helpt Jacques de winter door?

Iepgrasluis

Hoe is het leven van de iepgrasluis?

In het verslag van de excursie naar Fort Andries, elders in deze Oude Ley, kon u al lezen dat op een iep honderden gallen van de iepgrasluis werden gevonden. Hieronder staat ook een afbeelding van deze gal die door een 2 mm. grote bladluis wordt veroorzaakt. De soort kent een waardplantwisseling naar de wortels van grassen, vooral Kweek. Voor het uitvliegen van de gevleugelde, volwassen luis opent zich de gal aan het ondereinde. Maar de deelnemers aan de excursie zijn benieuwd hoe de cyclus dan verder verloopt. Blijven de luizen tot na de winter in de strooisellaag en kruipen of vliegen ze in het voorjaar dan naar de bladeren van de iep om daar hun eieren af te zetten? Allemaal vragen zonder antwoord, waarbij hulp van de lezers welkom is.

Gal op iep (foto Dick Muller)

**Herkomst
Cantharellen**

De afgelopen zomer fietste ik heerlijk door het Duitse heuvelland. Overall waar ik een restaurant of andere eetvoorziening binnenging, was aan een groot deel van de gerechten cantharellen toegevoegd. Als je daar wat van bestelde, kreeg je ook een redelijke portie op je bord. Hoewel ik op vakantie was, kwam toch de vraag naar boven: komen al die cantharellen uit de omgeving of worden kilo's ingevoerd? Misschien is het tegenwoordig ook wel mogelijk dat ze gekweekt worden. Welke paddenstoelenliefhebber weet hierop het antwoord?

Cantharel (foto Ger Bogaers)

**Nieuwe
reacties**

Heeft u informatie over de witte slierten of de cantharellen of doet u zelf een onbekende waarneming, stuur gerust uw ideeën in. In de volgende Oude Ley wordt daar dan aandacht aan besteed. Reacties tot 20 november 2014 kunnen in de volgende aflevering verwerkt worden.

Berichten naar: Redactie Oude Ley,
t.a.v. Witte gij ut?/Rob Vereijken,
Pironstraat 7, 5041 GJ Tilburg.

☎ 013-5438841 of

✉ rob.vereyijken@planet.nl

Wandelprogramma IVN-afdeling Tilburg

Uitnodiging

IVN afdeling Tilburg nodigt alle KNNV-leden uit om een keer mee te doen met één van haar activiteiten. Hieronder staat het wandelprogramma voor het vierde kwartaal van 2014. Dit zijn openbare wandelingen. Indien een wandeling wegens omstandigheden niet door kan gaan dan wordt dat tijdig aangegeven in de digitale nieuwsbrief van de IVN afdeling Tilburg. Hoe u zich kunt aanmelden voor de digitale nieuwsbrief vindt u op onze site www.ivntilburg.nl. Voor meer info: [✉ natuurgidsen@ivntilburg.nl](mailto:natuurgidsen@ivntilburg.nl)

Zondag 28 september

Start

Vertrekpunt

Reeshofbosdag

10.00 – 17.00 uur

Dalemstraat/Reeshofdijk, 5043 EB Tilburg

Er is een informatiekraam en gedurende de dag zijn er meerdere wandelingen van maximaal 30 minuten.

Zondag 28 september

Start

Vertrekpunt

Noorderbos

10.00 uur.

Parkeerplaats voorbij Stokhasseltlaan 10 A, 5049 TB Tilburg

Zondag 26 oktober

Start

Vertrekpunt

Landgoed De Utrecht

10.00 uur

De Bockenrijder, Dunsedijk 3, 5058 ND Esbeek

Zondag 30 november

Start

Locatie

Nemelaer, Haaren

10.00 uur

Parkeerterrein t.o. de Herberg van Boxtel,
Oisterwijkse dreef 2, 5076 NA Haaren

Zondag 28 december

Start

Locatie

De Oude Warande

10.00 uur

Parkeerterrein UvT bij het begin van de Warande

Coördinatoren van de werkgroepen:

Dongevallei:	Guido Stooker 06 – 12215643 gstooker@live.nl
Foto:	Loes van Gorp 013 – 5423672 wgr.natfototilburg@gmail.com Jacques Smout 0162-321174
Insecten:	Theo Peeters 013 – 4560116 ptheo@xs4all.nl
Kaaistoep:	Jaap van Kemenade 06 – 53941104 jaap.van.kemenade@twm.nl
Korstmossen:	Bart Horvers 013 – 4564033 ncmhorvers@gmail.com
Mossen:	Rob Vereijken 013 – 5438841 rob.vereyijken@planet.nl
Paddenstoelen:	Ger Bogaers 013 – 4635051 ger.bogaers@hetnet.nl
Plaggen:	Berry Staps 013 – 5347070 stapspoppel@hetnet.nl
Planten:	Sylvana Harmsen 06 – 34925287 sylvana.harmsen@gmail.com
Stadsnatuur:	Theo Peeters 013 – 4560116 ptheo@xs4all.nl
Vogels:	Ad Kolen 013 – 4560694 / 06-40284868 adkolen@kpnmail.nl
Zoogdieren:	Bas Dielen 06 – 53979274 bas@brouwersgroenaanemers.nl

Contributie:

Gewone leden	: € 27,50
Huisgenootleden	: € 12,50
Buurleden (leden die al lid zijn van een andere afdeling)	: € 12,50
Abonnement Oude Ley	: € 15,00

Ledenadministratie:

Marie-Cécile van de Wiel Veldhovenring 27 5041 BA Tilburg
013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl

Rekeningnummer van de afdeling:

NL03 TRIO 0390 253391

t.n.v. penningmeester KNNV-afd. Tilburg te Moergestel.

PostNL
Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

DRUKWERK

Secretariaat KNNV-afd. Tilburg
Veldhovenring 27
5041 BA Tilburg